

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

α.

1. Σωστό

2. Λάθος

3. Λάθος

β.

φωνή & λυπηρόν = ζῶν

λόγος & δίκαιον = ἄνθρωπος

B1.

Στο χωρίο «διότι δε πολιτικόν ὁ ἄνθρωπος ζῶν πάσης μελίττης καί παντός ἀγελαίου ζῶου μᾶλλον, δῆλον. Οὐθέν γάρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσιν ποιεῖ· λόγον δέ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζώων·» ο Αριστοτέλης συσχετίζει τη φύση με τον λόγο στον χαρακτηρισμό του ανθρώπου ως πολιτικού όντος. Ειδικότερα, ο Αριστοτέλης θεωρεί τον άνθρωπο κατεξοχήν κοινωνικό-πολιτικό ον, περισσότερο μάλιστα από κάθε μέλισσα ή άλλο αγελαίο ζώο. Κάθε αγελαίο ζώο στη συναναστροφή του με τα άλλα του είδους του έχει αναπτύξει μια στοιχειώδη κοινωνικότητα· ο άνθρωπος όμως αναπτύσσει μια πιο σύνθετη, πολύπλοκη συνύπαρξη με τους άλλους ανθρώπους. Η σύνθετη αυτή συνύπαρξη εξηγείται από τον λόγο (έλλογη σκέψη και ομιλία). Σύμφωνα με τον Σταγειρίτη, η φύση δεν κάνει τίποτα μάταια: πίσω από αυτή την διατύπωση κρύβεται η τελ(ε)ολογική αντίληψή του, σύμφωνα με την οποία, στη φύση τα πάντα γίνονται για κάποιο λόγο και από το τέλος (:την ολοκλήρωση, όχι τον θάνατο) μπορούμε να αντιληφθούμε την αποστολή, τον προορισμό κάθε όντος στη φύση. Η φύση, λοιπόν, προσέδωσε μόνο στον άνθρωπο τον (ἐνάρθρο) λόγο, που αποτελείται από ήχους που σημαίνουν-αντιστοιχούν σε έννοιες και ο άπειρος συνδυασμός τους αποδίδει πολυποίκιλα νοήματα. Έτσι είναι σε θέση ο άνθρωπος να δηλώσει όχι μόνο το ευχάριστο και το δυσάρεστο, αλλά και το συμφέρον και το βλαβερό, το δίκαιο και το άδικο, το καλό και το κακό. Επομένως, ο λόγος, δοσμένος από τη φύση, οδήγησε το ανθρώπινο είδος στη δημιουργία της οικογένειας και της πόλης-κράτους. Η οικογένεια με τη σειρά της εξασφάλισε το ζῆν (επιβίωση) και η πόλις-κράτος το εὖ ζῆν (την καλή ζωή). Ο άνθρωπος μπόρεσε μέσα σε αυτή να φτάσει στο δικό του τέλος, την ευδαιμονία. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η φύση με μέσο τον λόγο οδήγησε τον άνθρωπο στην κοινωνική-πολιτική του υπόσταση, η οποία διαφέρει σημαντικά από τα άλλα ζώα.

B2.

Στο απόσπασμα από τον Επίκτητο, τον σπουδαίο στωικό φιλόσοφο, ο άνθρωπος της εποχής του, όχι πολίτης της πόλης-κράτους, αλλά κάτοικος-υπήκοος των απέραντων ελληνιστικών βασιλείων, στα οποία οι αποφάσεις λαμβάνονται από τους βασιλείς και τους εκάστοτε διοικητές, έχει ορισμένα διακριτά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα, ο Επίκτητος ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος της εποχής του θα πρέπει να έχει κατά νου ότι διαθέτει την προαίρεση, δηλαδή την βούληση, την ελεύθερη επιλογή, στην οποία υποτάσσονται τα πάντα, ενώ αυτή παραμένει αδούλωτη και ανυπότακτη. Ο άνθρωπος, επίσης, ξεχωρίζει από όλα τα άλλα είδη ζώων, διότι διαθέτει τον λόγο (έλλογη σκέψη και γλώσσα). Η προαίρεση και ο λόγος δίνουν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να αντιληφθεί ότι δεν είναι πολίτης του συγκεκριμένου τόπου στον οποίον ζει,

αλλά μέρος ενός πολύ πιο διευρυμένου συνόλου (του κόσμου) και μάλιστα ότι σε αυτόν τον κόσμο δεν αποτελεί ο ίδιος ένα δευτερεύον στοιχείο, αλλά ένα ξεχωριστό, προηγμένο στοιχείο που είναι σε θέση να συλλαμβάνει τη θεία διακυβέρνηση (φύση, θεός και λόγος στη στωική φιλοσοφία ταυτίζονται) και να την αξιολογεί. Επιπλέον, αποστολή του πολίτη του κόσμου είναι να μην κινείται με γνώμονα το προσωπικό συμφέρον, αλλά με τη επισκόπηση του όλου να είναι σε θέση να πράττει πάντα σε αναφορά προς το σύνολο, προς τη σύνθετη «κατασκευή» του κόσμου.

Στο εν λόγω χωρίο έχουμε την καταγραφή των προφορικών παραδόσεων του φιλόσοφου-δασκάλου Επίκτητου από τον Φλάβιο Αρριανό, τον μαθητή του. Ως εκ τούτου, ο λόγος διαθέτει αμεσότητα και ζωντάνια, όπως ταιριάζει σε ένα μάθημα. Οι σκέψεις και οι θέσεις του Επίκτητου λοιπόν διατυπώνονται με ανάλογες γλωσσικές επιλογές που εξυπηρετούν την προφορική παράδοση και την εύκολη πρόσληψη των ιδεών και των εννοιών. Μια τέτοια επιλογή, προκειμένου να προσδιοριστεί ο ρόλος του ανθρώπου της εποχής, αποτελεί η ρητορική ερώτηση «Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;». Ως γνωστόν, η ρητορική ερώτηση δεν αναμένει απάντηση, αλλά συχνά απαντάται από τον ίδιο τον πομπό. Η διατύπωσή της όμως δίνει τη δυνατότητα στον ίδιο να προσδιορίσει τα όσα πρόκειται να πραγματοποιηθεί στη συνέχεια και να καθοδηγήσει τη σκέψη και την προσοχή του δέκτη. Επιπλέον, με τη διατύπωση της ρητορικής ερώτησης ενεργοποιείται η σκέψη του δέκτη και ασυνείδητα καλείται να αναλογιστεί το ερώτημα που του τίθεται. Επίσης, μια ακόμα γλωσσική επιλογή που σκιαγραφεί τον ρόλο του ανθρώπου στον κόσμο είναι η παρομοίωση «ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ». Στην παρομοίωση αυτή ο κόσμος παρουσιάζεται σαν ένας οργανισμός και ο άνθρωπος σαν ένα μέλος του οργανισμού. Όπως το εκάστοτε μέλος (χέρι, πόδι κλπ.) δεν κάνει τίποτα που δεν εξυπηρετεί το όλον του οργανισμού, έτσι και ο άνθρωπος έχει ως αποστολή να δρα πάντοτε σε αναφορά προς το σύνολο, τον κόσμο μέσα στον οποίο ζει. Η αναλογία που δημιουργείται με την παρομοίωση κάνει την πρόσληψη της φιλοσοφικής ιδέας ευκολότερη από το ζωντανό ακροατήριο της εποχής και μέσω της καταγραφής φθάνει σε μας πολλούς αιώνες αργότερα.

B3.

- 1. Νικόμαχος**
- 2. Ερμίας**
- 3. Θεόφραστος**
- 4. Εύδοξος**
- 5. Αλέξανδρος**

B4.

- 1. απόβαση**
- 2. οικογένεια**
- 3. χταπόδι**
- 4. χειροποίητος**
- 5. σκόπιμος**
- 6. ανυπόφορος**

B4.β.

αδούλευτον: Έχει πολύ αντικοινωνική συμπεριφορά, ο χαρακτήρας του είναι τελείως αδούλευτος.

«προηγούμενων»: Οι προηγούμενοι παίκτες έχασαν, σειρά μου τώρα να διαγωνιστώ.

B5.

Συγκρίνοντας τα δύο κείμενο, το κείμενο αναφοράς το Επίκτητου και το παράλληλο κείμενο του Παπανούτσου, εντοπίζουμε πως οι δύο φιλόσοφοι συμφωνούν όσον αφορά την έννοια της προαίρεσης. Ειδικότερα, ο Επίκτητος ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος διαθέτει την προαίρεση, δηλαδή την βούληση, την ελεύθερη επιλογή, στην οποία υποτάσσονται τα πάντα, ενώ αυτή παραμένει αδούλωτη και ανυπότακτη («αδούλευτον καί ανυπότακτον»). Η προαίρεση, η βούληση, η επιλογή προκύπτει από τον λόγο (έλλογη σκέψη και γλώσσα) και αυτό είναι το στοιχείο που κάνει τον άνθρωπο να ξεχωρίζει από όλα τα άλλα είδη ζώων, είτε πρόκειται για ζώα επιθετικά είτε για ζώα υποταγμένα («κεχώρισαι θηρίων, κεχώρισαι προβάτων»). Η προαίρεση και ο λόγος δίνουν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να αντιληφθεί ότι δεν είναι πολίτης του συγκεκριμένου τόπου στον οποίον ζει, αλλά μέρος ενός διευρυμένου όλου (του κόσμου) και μάλιστα ότι σε αυτόν τον κόσμο δεν αποτελεί ο ίδιος ένα δευτερεύον στοιχείο, αλλά ένα ξεχωριστό, προηγμένο στοιχείο που είναι σε θέση να συλλαμβάνει τη θεία διακυβέρνηση και να την αξιολογεί. Ο άνθρωπος εξάλλου δεν πρέπει να κινείται, σύμφωνα με τον Επίκτητο, βάσει των ορμών και των ορέξεών του, αλλά με γνώμονα το σύνολο και αυτό επιτυγχάνεται μέσω της προαιρέσεως «οὐδέποτ' ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκότες ἐπὶ το ὄλον». Αναλόγως και ο Ευάγγελος Παπανούτσος θεωρεί ότι η προαίρεση «προχωρά χέρι-χέρι» με την βούληση. Κάνει την επεξήγηση ότι δεν αναφέρεται σε απλές, καθημερινές δραστηριότητες που γίνονται μηχανικά «πρώτον ότι προαίρεση...κοινωνικός θεσμός», αλλά είναι προφανές ότι αναφέρεται σε κρίσιμα ηθικά ζητήματα που απαιτούν τη χρήση της λογικής, την προαίρεσης και την βούλησης. Όπως ο Επίκτητος, έτσι και ο Παπανούτσος διακρίνει τον άνθρωπο από τα ζώα, διότι αυτά κινούνται βάσει των ορέξεών τους («στο ζώο υπάρχει όρεξη»), εφόσον δεν διαθέτουν λόγο και προαίρεση ώστε να συνθέτουν ηθικές έννοιες και να καλούνται να τις υιοθετήσουν ή να τις απορρίψουν θεωρητικά και πρακτικά. Επομένως, βλέπουμε ότι οι δύο διανοητές ταυτίζονται όσον αφορά την έννοια της προαίρεσης παρά το γεγονός ότι απέχουν χρονικά πολλούς αιώνες.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΓΝΩΣΤΟΥ

Απαντήσεις (αδίδακτο):

Γ1. Αν δανειστούμε χρήματα, τότε θα είμαστε σε θέση προσφέροντας μεγαλύτερο μισθό, να αποσπάσουμε όλους τους ξένους (μισθοφόρους) που υπηρετούν στα καράβια. Η Αθήνα αγοράζει τη δύναμή της από άλλους, πολύ περισσότερο απ' ότι την βασίζει στα δικά της μέσα, ενώ η δική μας δύναμη κινδυνεύει πολύ λιγότερο να πάθει το ίδιο, γιατί στηρίζεται περισσότερο στους στρατιώτες μας παρά στο χρήμα.

Γ2. Στο δοθέν απόσπασμα οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι οι Πελοποννήσιοι θα νικήσουν τους Αθηναίους. Αρχικά θεωρούν πως υπερέχουν σε αριθμό στρατιωτών και διαθέτουν μεγαλύτερη πολεμική εμπειρία, ενώ διακρίνονται από πολεμική πειθαρχία. Σχετικά με τη ναυτική δύναμη δεν ανησυχούν, καθώς μπορούν να δημιουργήσουν στόλο με δικά τους χρήματα και με χρήματα που μπορούν να δανειστούν από τους Δελφούς. Καταληκτικά, θεωρούν πως οι Αθηναίοι αγοράζουν τη δύναμή τους από άλλους και δεν βασίζονται σε δικά τους στρατιωτικά μέσα. Αντίθετα, οι Πελοποννήσιοι θεωρούν πως κινδυνεύουν πολύ λιγότερο, διότι στηρίζονται στους δικούς τους στρατιώτες, στις δικές τους δυνάμεις. Έτσι θα μπορούν να εξαγοράσουν τους μισθοφόρους των Αθηναίων και να αυξήσουν ακόμη περισσότερο τη στρατιωτική τους δύναμη, με αποτέλεσμα να κερδίσουν τη στρατιωτική αναμέτρηση.

Γ3α Εγώ δέ νῦν καί ἀδικούμενος τούς πολέμους ἐγείρω.

Γ3β ἄμυναι

κατάθου

ἐπικράτησον

πρόσχες

πλέονα

Γ4α. ἔχοντες: αιτιολογική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος

ἐπικρατῆσαι: υποκείμενο στο απρόσωπο εἰκός ἐστίν

πλήθει: δοτική της αναφοράς στη μετοχή προύχοντας

μισθῶ: δοτική του μέσου στο απαρέμφατο ὑπολαβεῖν

τους ναυβάτας: αντικείμενο στο ὑπολαβεῖν

ἡ οἰκεία: β όρος σύγκρισης, υποκείμενο του εννοούμενου ρήματος ἐστί (ως ουσιαστικοποιημένο)
ἡ επιθετικός προσδιορισμός στο εννοούμενο δύναμις (ἡ οἰκεία δύναμις).

Γ4β α. Οι Κορίνθιοι ἔλεγον τότε καί ἀδικούμενοι τόν πολέμον ἐγείρειν.

***Σύμφωνα με τις απαντήσεις της ΚΕΕ, ο πλάγιος λόγος μπορεί να βρίσκεται σε ετεροπροσωπία (τούτους).*